

■
HAMİD ALGAR
ABDURRAHMAN CÂMÎ

trc.: Abdullah Taha Orhan, Zeyneb Hafsa Orhan, Litera Yayıncılık,
İstanbul 2016, 191 s.

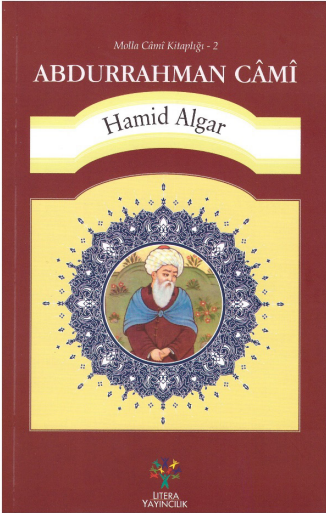
Doktora Öğrencisi

CELALETTİN DİNÇER

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

orcid.org/0000-0003-2213-0327

dincerc@ankara.edu.tr

“Daha ne kadar tatlı sesli bir papağan olarak kalacaksın?/ Kargalar-la dolu bir kafesin içinde zincire vurulmuş./ Gerçek meskenini unutmuşsun Sefaleti ve sürgünü kabullenmiş şekilde.../ Bütünüyle O’nun kalıcılığında yok ol/ Orada ebediyen yaşamak için, vesselâm!”

(Abdurrahman Câmî)

Orijinal adı “Jami” olan eser,² genel okuyucu kitlesine hitab eden bi-yografi türü bir çalışmadır. Câmî (ö. 898/1492) çok yönlü bir âlim, şâir ve sûfî olarak İslam entelektüel mirasını derinden etkilemiş bir isimdir. *Molla Câmî* veya *Câmî* adlarıyla anılan eseri, medreselerin Arapça gramer ders kitapları arasında yer almaktadır. Nakşbendi geleneğe mensup müellifin tasavvuf sahasındaki en önemli eseri, sûfilerin hal tercümele-riyle, tasavvufî terimlerine dair *Nefehâtü’l-üns*’üdür.³

Câmî’yi konu edinen Hamid Algar, 1940 yılında İngiltere’de doğmuş-tur. Lise eğitimini Londra’da tamamladıktan sonra Cambridge Üniversitesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü’ne kaydolmuş, burada yüksek tahsilinin ikinci yılında İslamiyet’i seçmiştir. 1965 yılında aynı üniversitede “Re-ligion and State in Iran, 1785-1906: The Role of the Ulama in the Qa- jar Period” başlıklı teziyle doktorasını tamamlamıştır. 1965’ten itibaren görev aldığı California Üniversitesi Berkeley Yakınoğu Araştırmaları Bölümü’nde, halen emekli öğretim üyesi olarak Fars dili, edebiyatı ve İslâm üzerine araştırmalarına devam etmektedir. Çoğunlukla İran ve kül-türü üzerinde çalışan yazarın Nakşbendilik tarihi üzerine de araştırmaları vardır.⁴ Türkçeye çevrilmiş diğeri kitap çalışmaları şunlardır: İslam Dev-riminin Kökleri, İşaret Yayınları, 1988; Bediüzzaman ve Tasavvuf, Gele-nek Yayınları, 2002; Nakşbendilik, İnsan Yayınları, 2007.

Abdurrahmân Câmî’yi konu edinen kitap, sekiz bölümden oluşmak-tadır. Birinci bölümde, “Coğrafi ve Tarihi Arka Plan” başlığı altında Ab-durrahman Câmî’nin yaşadığı bölge ve dönem anlatılmıştır. Bu çerçe-vede Horasan bölgesi ve Timurlular hakkında tarihî, siyasî ve kültürel bilgilere yer verilmektedir.

İkinci bölümde Câmî’nin hayatı incelenmiştir. Çocukluk dönemi, eği-

² Hamid Algar, *Jami*, First Edition Oxford University Press, 2013.

³ Ömer Okumuş, “Câmî”, *DİA.*, c. 7, ss. 94-99, (23.02.2020), <https://islamansiklopedisi.org.tr/cami-abdurrahman>.

⁴ “Hamid Algar Röportajı”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sayı: 15 (2005), ss. 483-500.

tim dönemi, tasavvuf ile tanışması, ulema arasında anılincaya kadarki hayatı ve kişiliği hakkında detaylı malumat verilmektedir. Semerkand'daki ilmî hayatı, Kadızâde-i Rûmî ve Ali Kuşçu ile ilişkileri (s.42), Nakşî şeyhi Sâdeddin-i Kaşgarî'ye intisabı (s.48), Hâce Ubeydullah Ahrar ile tanışmaları ve irtibatı(s.59) bu bölümde öne çıkan konuları arasındadır.

Üçüncü bölümde, Câmî'nin Timur hanedanının önemli hükümdarı Hüseyin Baykara ve şair Ali Şîr Nevâî ile olan dostluğundan bahsedilmektedir. Câmî'nin edebî çalışmalarında Nevâî, siyasi konularda Baykara ile yakın ilişkisi döneme damgasını vurmuştur. Nevâî, Câmî'ye eserlerini hazırlamasında kendisine yön vermiş, adeta editöryal bir rol üstlenmiştir (s.70). Hacca gittiği dönemin panoramik tarzda sosyal ve dinî durumu, dönüş yolunda hükümdarların kendisini ülkelerine davetleri (s.79) ve ilme verilen değer bu bölümde dikkat çeken mevzulardır.

“Şairlerin mührü” başlıklı dördüncü bölümde yazar, Câmî'nin şiir külliyyâtı ve edebiyat dünyasındaki etkilerine değinmektedir. Onun külliyyâtından *Üç Divân* (s.92) ve yedi mesneviden oluşan *Heft Evreng* tanıtılmıştır (s.98). *Yûsuf u Züleyha* adlı mesnevinin sonuna oğlu için yazdığı nasihat(s.107), onun hayata bakış açısını yansıtmaktadır.

Beşinci bölümünde, Câmî'nin Nakşbendiyye ve İbnü'l-Arabî ekolündeki yerine değinilmektedir. Kendisini etkileyen mutasavvıflar ile tasavvufa dair kaleme aldığı şu eserleri tanıtılmıştır: Velilerin hayatlarını anlattığı *Nefehâtü'l-üns*; *Nakşü'l-Fusûs* adlı *Fusûsu'l-hikem* ihtisarı ve bu esere ait şerhi *Nakdü'n-nusûs fi şerhi Nakşi'l-Fusûs*; Fatih Sultan Mehmet'in ricâsı üzerine yazdığı *ed-Dürretü'l-fâhire*...

“Halvet der-Encümen” başlıklı altıncı bölümde, Câmî'nin züht yönü ele alınmıştır. Zamanın *sözde sûfilerine* (*sûfi-nümayan*) yönelik eleştirileri (s.141) güncelliğini korumaktadır. Beyitleri, zaruri haller dışında sosyal münasebetten uzak, sürekli halvet halinde ve kitaplarla meşguliyet arzusunu yansıtmaktadır(s.152).

Yedinci bölüm, Câmî'nin hayatının özeti gibi değerlendirilebilir. Seksen yıla yakın hayatında, İslâm kültür mirasına yaptığı katkılar anlatılmıştır. Kendisinden sonra bölgedeki iktidar değişimi, şiddete varan Câmî karşıtlığını beraberinde getirmiştir. Mezhep taassubuna dayalı bu nefret, onun mezarının tahribine kadar varmış (s.157) ama onun İslam entelektüel dünyasına bıraktığı mirasın izlerini silmeye yetmemiştir. Ya-

zar bu bölümde, Câmî'nin, Özbekler, Osmanlılar ve Bâbürlülerin hüküm sürdüğü topraklardaki ilmî ve kültürel etkilerinden örnekler vermiştir. Taşköprüzade (ö.969/1561), Osmanlı Devleti âlimlerinin biyografilerini verdiği eserinde “fahri Osmanlı” olarak gördüğü Câmî'ye de yer verir. Bu durum, onun, Osmanlı ilim dünyasındaki yerini göstermesi açısından önemlidir (s.162).

Yazar son bölümde, Abdurrahman Câmî ve eserleri hakkında malumat edinilebilecek kaynaklara ve kısa tanıtlarına yer vermiştir. Şiirleri ve tasavvufî yönüyle ilgili eserler başlıklar halinde sunmuştur. Câmî'nin eserlerine yapılan tercümelemler de dâhil edilmiştir. Yayınevi editörünün, yazarın ileri okumalar için kaynak önerilerine nitelikli katkıları gözden kaçmamaktadır (s.172,175,176). Bu bölüm, özellikle Câmî üzerine çalışma yapmayı düşünenler için detaylı malumat içermektedir.

Tercümedeki akıcı dil keyifli bir okuma sunmaktadır. Mütercimlerin basım öncesi çevirilerini, Abdurrahman Câmî üzerine Doktora Tezi⁵ yapmış Ertuğrul Ökten'e kontrol ettirmeleri takdire şayandır. Ortaya konulan metnin kalitesinde ve yazarın kimi zaman objektif değerlendirme kriterleri dışına çıkan yaklaşımlarının yeniden bilimsel zemine çekilmesinde editörün ciddiyeti dikkate değerdir.

Kaynakça ve dizine yer verilen eserin sonraki baskılarında, özellikle birinci ve ikinci bölümlere harita ilave edilmesi ve kapağın tekrar değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Kitap, Abdurrahman Câmî'nin hayatı, eserleri ve tasavvufî yönüyle ilgilenen genel okuyucu kitlesi için tavsiye edilebilecek niteliktedir.

⁵ Ertuğrul Ökten, *Jami, His Biography And Intellectual Influence in Herat*, (Doktora Tezi), Chicago University, 2007.